

УДК: 658.1:330.3(477)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАХОДИ АДАПТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ ДО ГЛОБАЛІЗОВАНОГО ПРОСТОРУ

кандидат економічних наук, Шацька З. Я.

Київський національний університет технологій та дизайну

Досліджено глобальні періоди розвитку економіки України, починаючи з 1991 року і до сьогоднішнього дня. Виділено такі періоди розвитку економіки країни, а саме: період планової економіки; період трансформації економіки, формування нової ринкової моделі; період розвитку й зміцнення ринкової моделі; глобальна світова фінансово-економічна криза; посткризовий період; внутрішня фінансово-економічна криза; період євроінтеграції. Доведено, що різкий перехід України з планової моделі до ринкової спричинив на вітчизняних підприємствах сильні потрясіння, що викликало велику кількість збанкрутілих за цей період підприємств. Зазначено, що тенденція збільшення кількості збанкрутілих вітчизняних підприємств свідчить про те, що більшість з них на постійну зміну зовнішніх умов реагують із запізненням та не можуть адаптуватися до таких стрімких перетворень в економіці країни. Для кожного глобального періоду розвитку економіки України визначено, узагальнено та запропоновано організаційно-економічні заходи адаптації вітчизняних підприємств.

Ключові слова: вітчизняні підприємства, адаптація, глобалізаційні процеси, організаційно-економічні заходи.

PhD in Economic, Shatskaya Z.Y. Organizational and economic measures to adapt national enterprises in globalized space / Kyiv National University of Technology and Design, Ukraine, Kiev

Studied periods of the global economy of Ukraine, since 1991 to present. Highlight these periods of economic development, namely the period of the planned economy; the period of economic transformation, the formation of a new market model; during the development and strengthening of market models; global financial and economic crisis; post-crisis period; Internal financial and economic crisis; the period of European integration. Proved that Ukraine abrupt transition from planned to market model has led to domestic enterprises strong shocks, which caused a large number of bankrupt companies during this period. It is noted that the tendency to increase the number of failed domestic enterprises shows that most of them are on constant changes in external conditions react late and can not adapt to such rapid changes in the economy. For each period of global economic development of Ukraine stipulates summarized and proposed organizational and economic measures adapting domestic enterprises.

Keywords: domestic enterprises, adaptation, globalization, organizational and economic measures.

Вступ. Трансформаційні процеси, що розпочалися в Україні починаючи з 1991 року, перехід від планової до ринкової економіки, змінили умови ведення бізнесу в країні. З переходом до ринкових умов господарювання вітчизняні підприємства отримали широкі можливості щодо самостійності вибору виду і напрямку діяльності. Відбулося визнання підприємництва як провідного економічного та соціально-політичного чинника. Державного визнання отримали нові форми власності, за якими можуть діяти підприємства: приватна, колективна та комунальна. Такі зміни дали поштовх до створення нових підприємств різних форм власності. Так, найменша кількість зареєстрованих підприємств в Україні була у 2000 році – 536,9 тис. одиниць. З розвитком ринкових умов господарювання в країні їх кількість поступово збільшувалася, досягаючи найбільшого значення у 2014 р. – 1372,2 тис. одиниць, що на 155,5% більше, порівняно з 2000 роком. Але разом з ростом кількості зареєстрованих підприємств за 1990-2015 р.р. збільшується кількість підприємств, що працюють неефективно. Про що свідчить поступове збільшення кількості збиткових підприємств з 328,77 тис. одиниць у 1997 році до максимальної кількості в 462,2 тис. одиниць у 2014 р. Зазначені тенденції свідчать про слабку адаптацію вітчизняних підприємств до зміни умов господарювання. Саме це вимагає пошуку та розробки дієвих механізмів та організаційно-економічних заходів адаптації вітчизняних підприємств до нових умов.

Формулювання мети статті та завдань. Метою статті є розробка організаційно-економічних заходів адаптації вітчизняних підприємств до глобалізованого простору. Виходячи з мети в статті поставлено та вирішено такі завдання:

1. Здійснено аналіз умов господарювання вітчизняних підприємств з 1991 р. і до сьогодення з наданням періодизації кожного етапу.

2. Визначено організаційно-економічні заходи адаптації вітчизняних підприємств в кожному з етапів.

Виклад основного матеріалу статті.

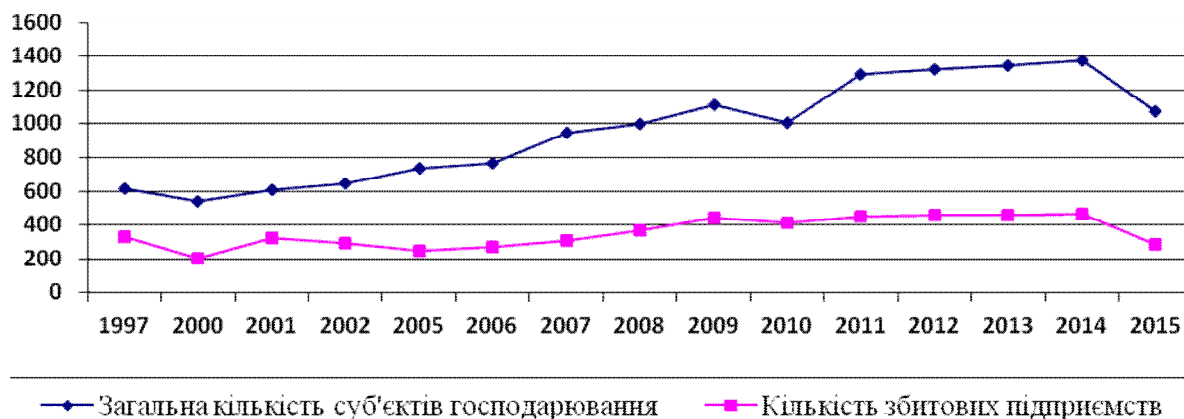
В Україні, за період її існування як самостійної держави, постійно змінюються зовнішні умови, зумовлені в першу чергу політичними процесами в країні. Так, можна виділити такі глобальні періоди розвитку економіки країни, як (табл. 1):

Таблиця 1

Глобальні періоди розвитку економіки країни

№ з/п	Часовий інтервал розвитку	Характеристика етапу
1.	до 1991 р.	період планової економіки
2.	1991-2000 р.р.	період трансформації економіки, формування нової ринкової моделі
3.	2001-2007 р.р.	період розвитку й зміцнення ринкової моделі
4.	2008-2009 р.р.	глобальна світова фінансово-економічна криза
5.	2010-2012 р.р.	пост кризовий період
6.	2013 - 2014 р.р.	внутрішня фінансово-економічна криза
7.	2015 р. – т. час	період євроінтеграції

Різкий перехід України з планової моделі розвитку до ринкової спричинив на вітчизняних підприємствах сильні потрясіння, що викликало велику кількість збанкрутілих за цей період підприємств (рис. 1).

—●— Загальна кількість суб'єктів господарювання —■— Кількість збиткових підприємств

Рис. 1. Динаміка загальної кількості та кількості збиткових підприємств в Україні за період 1997-2015 р.р. (за даними 3,5,6,7,8,9,10)

Вищезазначена тенденція кількості збанкрутілих вітчизняних підприємств свідчить про те, що більшість з них на постійну зміну зовнішніх умов реагують із запізненням та не можуть адаптуватися до таких стрімких перетворень в економіці країни.

Підприємство буде ефективно функціонувати тільки тоді, коли пристосується до умов функціонування [4, с.30]. Так, не зважаючи на трансформаційні процеси в економіці України, значна частина підприємств є діючими, прибутковими, конкурентоспроможними та такими, що розвиваються. Саме на прикладі успішних вітчизняних підприємств можна дослідити які саме заходи ними використовувались для виживання та адаптації до нових умов.

У період трансформації економіки, формування нової ринкової моделі (1991-2000 р.р.) використовувалися такі організаційно-економічні заходи адаптації підприємств, як:

1. Створення нових видів недержавних підприємств (що регламентується ст. 63 Господарського Кодексу України), а саме: приватне підприємство; підприємство, що діє на основі колективної власності; комунальне підприємство; підприємство, засноване на змішаній формі власності.

2. Формування об'єднань підприємств. В Україні сформувалися наступні види об'єднань підприємств (згідно ст. 119, 120 Господарського Кодексу України): господарське об'єднання; державне (комунальне) господарське об'єднання; асоціація; корпорація; консорціум; концерн.

3. Зміна організаційної структури управління підприємством. Державні підприємства з командним методом управління в процесі приватизації і роздержавлення перейшли до використання економічного методу управління. Бюрократична структура управління поступово була реорганізована в лінійно-функціональну структуру, пізніше в матричну та дивізіональну.

4. Трансформація структури управління підприємством. Командний метод управління поступово було замінено на демократичний. Формування управлінських рішень на підприємстві стало колегіальним.

4. Створення нових відділів в структурі підприємства.

Перехід підприємств до ринкових умов господарювання та отримання самостійності у веденні діяльності зумовили необхідність до детального вивчення та моніторингу ринку, а створення великої кількості підприємств – посилити конкуренцію. Такі умови спонукали до створення в структурі підприємства нових відділів – маркетингу та реклами.

5. Різноманіття підприємств, що функціонують на ринку та посилення конкуренції спонукали до необхідності виділення конкретного підприємства з маси конкурентів та фокусуванні на споживачах. Так почали формуватися власні торгові марки (бренди).

У період розвитку й зміцнення ринкової моделі (2001-2007 р.р.) до вищезазначених додалися нові організаційно-економічні заходи адаптації, а саме:

1. Розвиток новостворених підприємств та нарощування обсягів виробництва зумовив необхідність забезпечення безперебійної реалізації продукції. Тому в структурі вітчизняних підприємств почали створюватися відділи логістики та формуватися власна збутова мережа.

2. Почали формуватися торгово-збутові мережі та підприємства, що надають транспортно-логістичні послуги – логістичні комплекси

3. Замислення над перспективами подальшого розвитку підприємства та перехід від короткострокового до довгострокового планування зумовив до створення в структурі вітчизняних підприємств відділу стратегічного управління (стратегічного менеджменту).

В період глобальної фінансово-економічної кризи в світі, яка торкнулася і вітчизняних підприємств (2008-2009 р.р.) застосовувалися наступні організаційно-економічні заходи адаптації:

1. Відмова від виробництва нерентабельних видів товарів шляхом скорочення асортименту продукції.

2. Скорочення надлишкової робочої сили.

3. Відмова від неефективних каналів розподілу ресурсів.

4. Продаж наймеш ефективних частин бізнесу.

5. Призупинення програм розвитку та інноваційних проектів.

6. Злиття і поглинання.

У посткризовий період 2010-2012 р.р. застосовувалися наступні заходи адаптації:

1. Виділилася окрема група підприємств – мікропідприємства. Мікропідприємства – це суб'єкти підприємницької діяльності, обсяг річного доходу, еквівалент у євро за середньорічним курсом НБУ яких не перевищує 2 млн. євро, а кількість працюючих становить до 10 осіб (що регламентується Законом України від 22.03.2012 р. №4618-VI «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні») [1].

2. Активізується процес стандартизації та сертифікації продукції відповідно до стандартів ISO-9000.

З 2015 р. Україна активно рухається шляхом євроінтеграції в глобалізованому просторі. Цей процес спричиняє домінуючий вплив як на економіку країни в цілому, так і на кожний окремий суб'єкт господарювання. Процес глобалізації породжує новий клас всесвітніх проблем, які через глобалізаційні чинники здійснюють вплив на світовому, міжнародному, національному, регіональному та мікро- рівні (рівні підприємств).

Вплив процесу глобалізації на ефективність діяльності вітчизняних підприємства зумовлюється формуванням наступних проблем [2,11]:

1. Вузькість внутрішнього ринку, який не створює належних стимулів для інвестування у вітчизняні підприємства як з боку вітчизняних, так і з боку іноземних інвесторів.

2. Несприятливий інвестиційний клімат, який через незавершеність інституційних перетворень, надмірне втручання державних органів у господарську діяльність, корупцію, низький рівень розвитку ринкової інфраструктури відвертає від вітчизняних підприємств основні потоки капіталів.

3. Нераціональна структура експорту на міжнародні ринки. Україна експортує на міжнародні ринки ті товари та послуги (харчові продукти, руди, метали, передусім чорні, транспортні послуги), що є відносно мало динамічними та характеризуються скороченням їхньої частки в глобальних продажах товарів та послуг.

4. Відсутність конкурентоспроможних, фінансово-потужних вітчизняних транснаціональних корпорацій.

5. Не використання стратегії глобального маркетингу та інвестицій, форм і методів реалізації великих міжнародних інвестиційних проектів.

6. Наявність бар'єрів на шляху виходу вітчизняних експортерів на міжнародні ринки.

7. Недостатнє впровадження у практику господарської діяльності міжнародних стандартів бухгалтерського та статистичного обліку.

8. Не включення вітчизняних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності до міжнародних інформаційних мереж.

Пошук шляхів вирішення вищезазначених проблем, зумовлених впливом процесу глобалізації, вимагає застосування нових організаційно-економічних заходів адаптації вітчизняних підприємств, а саме:

1. Впровадження нових технологій безготівкових розрахунків з використанням інформаційних мереж, таких як Master Card, Wisa та інші.

2. Перехід до віртуальної валюти Біткоїн та інших цифрових валют, а також технології «блокчейн».

3. Створення в структурі підприємства окремого підрозділу – лабораторії для постійної розробки інноваційних продуктів.

4. Венчурне інвестування високоприбуткових ідей. На сьогоднішній день виділяють п'ять топ напрямів інвестування, а саме:

1. Аналіз даних (Big Data) та їх аналітика

2. Мережі зберігання даних та «хмарні» розрахунки (Cloud Computing).

3. Інтернет речей (IoT) – різноманітні «розумні» пристрої, що під'єднані до інтернет-мережі.

4. Технології віртуальної и додаткової реальності, коли віртуальні об'єкти накладаються на реальну картинку.

5. Кібербезпека суб'єктів господарювання.

Висновки. Вищезазначені організаційно-економічні заходи адаптації вже активно використовуються на закордонних підприємствах не один рік поспіль. Використання досвіду адаптації закордонних підприємств до глобалізаційних процесів надасть змогу вітчизняним підприємствам поступово пристосуватись до впливу глобалізаційних процесів, підвищить їх конкурентоспроможність на регіональному та національному ринках та надасть поштовх до виходу на міжнародні

ринки. Подальші дослідження будуть спрямовані на розробку конкретних механізмів впровадження вищезазначених заходів в систему підприємства.

Література:

1. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 р. №4618-VI. Режим доступу: <https://online.dtkk.ua/Book/%C2%AB%D0%94%D0%9A%C2%BB%20%E2%84%9621.epub/navPoint-3>.
2. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році». – К.: НІСД, 2016. – 688 с.
3. Динаміка зареєстрованих і вибулих МП за 2005-2016 р.р. – Режим доступу: <http://infolight.org.ua/content/dinamika-malogo-pidприємництва-u-2005-2013-rokah>
4. Мельник А. О. Адаптація вітчизняних підприємств в умовах світової економічної кризи / А. О. Мельник // Бізнес Інформ. – 2012. – № 10. – С. 30-32. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2012_10_7
5. Послання Президента до Верховної Ради України за 2001 р. – Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2000 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/na002100-01>, <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0013100-03>
6. Послання Президента до Верховної Ради України за 2013 р. – Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2012 р. – Режим доступу: <file:///C:/Users/admin/Downloads/f400955n5.pdf>
7. Послання президента до Верховної Ради України за 2006-2012 р.р. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/catalogue/33/>
8. Статистичний щорічник України за 2000 р. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_Ukr_.htm
9. Статистичний щорічник України за 2015 р. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm
10. Статистичний щорічник «Промисловість» – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ5_u.htm
11. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) «Шляхом європейської інтеграції» / авт. кол.: А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін., Нац. ін.-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки з питань європ. інтегр. України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.

References:

1. Zakon Ukraini «Pro pozvitok tadergavnu pidtrimku malogo i serednogo pidприємnitstva v Ukraini» vid 22.03.2012 r. №4618-VI. Regim dostupu:

<https://online.dtkk.ua/Book/%C2%AB%D0%94%D0%9A%C2%BB%20%E2%84%9621.epub/navPoint-3>.

2. Analitichna dopovid do Chorichnogo poslania Prezidenta Ukraini do Verhovnoi Radi Ukraini «Pro vnutrishne i zovnisne stanovishe Ukraini v 2016 potsi». – K. : HICД, 2016. – 688 c.

3. Dinamika zareestrovanih ta vibulix MP za 2005-2016 r.r. – Regim dostupu: <http://infolight.org.ua/content/dinamika-malogo-pidpriemnictva-u-2005-2013-rokah>

4. Melnik A. O. Adaptasia vitchiznianix pidpriemstv v umovach svitovoi krizi / A. O. Melnik // *Biznes Inform.* – 2012. – № 10. – S. 30-32. – Regim dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2012_10_7

5. Poslania Prezidenta Ukraini do Verhovnoi Radi Ukraini za 2001 r. – Pro vnutrishne i zovnisne stanovishe Ukraini u 2000 r. – Regim dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/na002100-01>, <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0013100-03>

6. Poslania Prezidenta Ukraini do Verhovnoi Radi Ukraini za 2013 r. – Pro vnutrishne i zovnisne stanovishe Ukraini u 2012 r. – Regim dostupu: <file:///C:/Users/admin/Downloads/f400955n5.pdf>

7. Poslania Prezidenta Ukraini do Verhovnoi Radi Ukraini za 2006-2012 r.r. – Regim dostupu: <http://www.niss.gov.ua/catalogue/33/>

8. Statistichniy Schorichnik Ukraini za 2000 r. – Regim dostupu: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_Ukr_.htm

9. Statistichniy Schorichnik Ukraini za 2015 rp. – Regim dostupu: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm

10. Statistichniy Schorichnik «Promislovost» – Regim dostupu: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ5_u.htm

11. Strategia ekonomichnogo i sotsialnogo rozvitky Ukraini (2004-2015 roki) «Shlyachom evropeiskoi integratsii» / avt. kol.: A.S. Galchinskii, V.M. Geets ta in., Nats. in.-t strateg. doslidg., In-t ekon. prognozuvania NAN Ukraini, M-vo ekonomiki z pitan. evrop. integr. Ukraini. – K.: IVC Dergkomstatu Ukraini, 2004. – 416 s.